

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

**Uredništvo Učiteljskega Tovarisa
v Idriji.**

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovarish izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.

Vse leto velja . . . 10—K
pol leta . . . 5—
četrt leta . . . 2:50
posamezne številke po 20 h.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 14 h

" " " dvakrat . . . 12 "

" " " trikrat . . . 10 "

za nadaljnja izvršenja od petit-vrste po 8 h.

Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 15 K.

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

**Upravišstvo Učiteljskega Tovarisa
v Ljubljani.**

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

ALOJZIJ URBANČIČ:

Društvo in zveza.

Tovariša Hreščak in Kleinmayr se v svojih poročilih v »Učit. Tovarishu« odločno zavzemata za »Zvezo primorskih učiteljskih društev« in odklanjata namenjeno ustanovitev »Slovenskega deželnega učiteljskega društva za Gor.-Grad.«

Na mnogih zborovanjih goriškega učiteljstva in goriškega okrajnega društva smo sklepali o tem vprašanju, in tovariši goriškega okraja smo po vsestranskem premišljevanju soglasno sklenili, da moramo najprej ustanoviti deželno društvo in šele potem »Zvezo slovenskih primorskih učiteljskih društev«. Temu mnenju so se pridružili tudi tolminski tovariši s prijateljem Rakovščkom na čelu, upiral se mu je le tovariš Hreščak, a upam, da se tudi ta sprijazni z našo idejo.

Učiteljstvo goriškega okraja je izvolilo odesd (Hreščak, Jelšek, Kunc, Rakovšček, Urbančič) in mu naložilo sestaviti pravila za deželno društvo in ne zvezo že obstoječih treh okrajnih društev. Odsek je naročil meni, da izvršim to nalogo. Sprejel je soglasno predložena pravila, in ker se tovariš Hreščak ni udeležil odsekov se je, sem mu poslal izvod društvenih pravil. Ta pravila mu niso ugajala in otvoril je v »Tovarishu« debato. Hvaležen sem mu za to, ker mi je dal s tem priložnost, da povem razloge, ki so pripravili nas tovariše goriškega okraja do društva in nas dovedejo tudi do »Zveze« v najbližji bodočnosti.

Naš namen je bil najprej razpustiti prejšnje deželno učiteljsko društvo, ki je bilo ustanovljeno pred 16 leti z nemškimi pravili ter namenjeno za slovensko in italijansko učiteljstvo v deželi. Prvi predsednik je bil znani Nemec učitelj v Gorici, sedaj baje v Ljubljani profesor Peerz.

Takrat je to šlo. Bili smo sicer združeni v skupnem društvu, združevala nas je učiteljska beda v neki prisiljeni organizaciji, a prave bratske solidarnosti le ni bilo. To društvo se je tudi moglo ponašati z nekaterimi pozitivnimi uspehi pri regulaciji naših plač. Ko je bil naš presv. vladar v Gorici l. 1900., je tudi bilo sprejeto na najvišji avdienci. Počasi so začeli italijanski tovariši zapuščati to društvo in pred petimi leti so zostali vsi razen štirih odbornikov, ki so — menda ponosni na svoje šarže — ostali z nami do društvene likvidacije. Bila je pač neka prisiljena nenaravna zveza Slovencev z Italijani z nemškim posredovalnim jezikom, in običajno je — ni moglo naprej. Italijanski tovariši so ustanovili svoj »Unione degli docenti italiani« ter začeli delovati za stanovske interese na svojo pest. Voditelji italijanskega učiteljstva in društva so nas posameznike večkrat pozivali, da moramo tudi mi ustanoviti samo »Slovensko deželno društvo«, ki bi bilo s svojim odborom v stalni zvezi z odborom italijanskega društva v Gorici za vse naše skupne stanovske boje in interese. Imeli bi torej nekaj štajerski »Lehrerbund«. To bi bil tehten razlog za društvo in ne Zvezo goriškega učiteljstva.

Zavrgli smo torej nemške društvene statute z nemškim posredovalnim jezikom, razpustili smo staro deželno društvo in ustanovili novo, ker nas v to res silijo naše stanovske, gospodarske in politične razmere, ki jih pa najbolje poznamo ravno tovariši okrog Gorice, ker smo pri njih nepretrgoma sodelovali v zadnjih desetletjih. Tovariši Medvešček, Križman, Možina, Bajt in mnogi drugi so osiveli v teh bojih za učiteljske pravice in oni so za društvo, ki naj skrbi najprej tudi zato, da ustanovimo »Zvezo slovenskih primorskih učiteljskih društev«.

Prva instanca za nas je vendar c. kr. okrajni šolski svet, druga c. kr. deželni

šolski svet itd., a za rezanje kruha (»tak« tankega, da se vidi skoz njega), pravi narodna pesem) deželni zbor. Vse poslovanje c. kr. okrajnih šolskih svetov naj zasledujejo okrajna učiteljska društva, ki so pri nas na Goriško-Grad. jako potrebna ter bolj lokalnega in družabnega pomena. Za c. kr. deželni šolski svet, c. kr. ministrstvo itd., a najbolj za deželni zbor je nujno potrebno deželno društvo, in temu dajem prednost pred Zvezo. Odbor ali ali vsaj predsedništvo deželnega društva mora biti v vednih direktnih stikih z deželnimi odborniki in poslanci ter odločno neprestano zahtevati regulacijo naših plač. Z Zvezo okrajnih učiteljskih društev (in to samo treh) ne bi mogli s takim uspehom posegati v te boje, ker tovariši s Tolminskega in Sežanskega pridejo je poredkoma v Gorico, kjer se deloma centralizira vse politično in gospodarsko delo vseh strank in stranic. Osebnosti stiki so pa vsekakor izdatnejši nego vse papirne bombe, ki bi jih pošiljali v javnost. Podrobno narodno in politično delo je važnejše nego papirnati programi in učene grmeče fraze, in vsi vemo, da si le z ljudsko prosveto in izobrazbo ter pravilno vzgojo mladine ustvarimo boljšo bodočnost. Že zaradi geografične leže goriškega okraja se je navadno prepuščalo politično delo tovarišem v goriškem glavarstvu, ker imamo vedne stike z Gorico, a nikdar nismo mogli govoriti v imenu vsega učiteljstva v deželi, dokler nismo ustanovili deželnega društva. To je bilo ustanovljeno z nemškimi pravili, a kakor so šli slovenski in italijanski poslanci vsak svojo pot, tako je šlo narazen tudi slovensko in italijansko učiteljstvo. Morali smo torej likvidirati s prejšnjim skupnim društvom in ustanovili na njegovih gomili samo slovensko učiteljsko društvo, kar so naredili tudi italijanski tovariši. Malenkostno imetje prejšnjega društva podeduje zaradi že izvršenih sklepov sedanje,

in vsa zadeva bo urejena na najenostavnejši in najkoristnejši način. Nikakor bi ne bilo mogoče brez deželnega društva aranžirati tovarišev »Zvezarjev« iz Trsta ali Istre za naše podrobne boje, ki se zadevajo samo naše poknežene grofije in obratno ne bi mogli uporabiti nas tržaški ali pa istrski tovariši za svoje boje n. pr. s tržaškim magistratom ali pa istrskim deželnim zborom. Isto bi bilo s c. kr. deželnimi šolskimi sveti, ker so končno vendarle skoraj trije na Primorskem. Trst je menda nekak unikum v naši državi. Ta razmišljanja so vsekakor argument za društvo in ne za samo Zvezo primorskih, a tudi ne samo goriških društev (31).

Zaradi ustanovitve »društva« pa nismo proti »Zvezi«, ker vsi navdušeni kličemo: »Društvo in Zveza!« Že na letošnjem Zavezinem zborovanju v Pulju se nam vsem skupaj posreči ustanovitev »Zveze primorskih slovenskih učiteljskih društev«, ki bo obsegala: 1. Slovensko deželno učiteljsko društvo (sedaj ustanovljeno), 2. Tržaško slovensko učiteljsko društvo (ki je baje tudi deželno), 3. Slovensko učiteljsko društvo za Istro (prej Koprsko okrajno je sedaj tudi deželno), 4. Narodna Prosvjeta, ki bi tvorila nekako hrvatsko deželno učiteljsko društvo za Istro. Ta »Zveza« je po mnenju učiteljstva goriškega okraja najidealnejša in ne moremo razumeti, kako bi bilo novoustanovljeno »Slovensko deželno učiteljsko društvo za Gor.-Grad.« cokla v tej organizaciji. Enakovredna društva družimo v Zveze, torej deželna z deželnimi in ne deželna v Istri in Trstu z okrajnimi na Goriškem (Goriško-Tolminsko-Sežansko). To bi bilo neko nesoglasje, in da se to nesoglasje odstrani, smo si ustanovili »Slov. deželno učiteljsko društvo, ki pa že sedaj ob svojem rojstvu hrepeni po edino važni »Zvezi primorskih slovenskih učiteljskih društev«. Ekvivalenca torej je tudi razlog za društvo!

LISTEK.

Črtica k zgodovini 40letnice »Savinjskega učit. društva na Štajerskem.

Če človek izgubi na svetu vse,
ostanejo mu zvesti še — spomini.

A. Aškerc.

V neki številki »Učit. Tovarisa« smo čitali, da je bilo pred 40 leti ustanovljeno »Savinjsko učiteljsko društvo« in da bo ono dne 28. junija t. l. slovesno praznovalo na Vranskem 40letnico svojega plodovitega delovanja na šolskem polju.

Po »Učit. Tovarishu« smo doznali, da so bili ustanovniki tega društva tovariši: Jurij Agrež, nadučitelj v Braslovčah pri Celju; Karel Preširen, nadučitelj, in Anton Leban, podučitelj v Mozirju pri Gornjem gradu; Radoslav Škoflek, nadučitelj in Simon Meglič, učitelj na Vranskem pri Celju; Srečko Pirc, učitelj-voditelj na Rečici pri Gornjem gradu.

Ako upoštevamo citat našega pesnika S. Jenka, ki pravi, da »list za listom z drevja pada«, moramo konstatirati, da je nemila bela žena Smrt v teku te štiridesetletnice nam že pobrala dva zgoraj omenjena ustanovitelja »Savinjskega učiteljskega društva«, in ta dva sta: Jurij

Agrež in Radoslav Škoflek. — Poslednji je bil prvi predsednik tega učiteljskega društva.

Ostali 4 ustanovniki še živijo, in sicer vsi že v stalnem pokoji. Kje so? — Karel Preširen (roj. 1846. l.), ki je bil za ustanovljenja »Sav. učit. društva« (leta 1874.) nadučitelj v Mozirju, je v Celovcu. Iz Mozirja se je bil vrnil na Koroško, kjer je rojen (v Borovljah), in sicer kot mestni učitelj v Celovcu. Nekaj let kasneje je bil imenovan c. kr. vadn. učiteljem v Celovcu in potem c. kr. okraj. šolskim nadzornikom za celovski (okoljski) okraj. Bil je mnogo let zastopnik učiteljstva v c. kr. deželnem šolskem svetu za Koroško. Poleg njega je sedel vedno v tej korporaciji kot drugi učiteljski zastopnik srednješolski ravnatelj v Celovcu. Preširen je bil (in je še sedaj kot penzionist) ud c. kr. izpraševalne komisije za splošne ljudske in meščanske šole z nemškim in slovenskim učnim jezikom. Za svojega poslovanja je bil odlikovan od cesarja z zlatim križcem s krono za zasluge in ko je bil pred nekaj leti umirovljen, pa zopet odlikovan z naslovom »cesarski svetnik«.

Anton Leban (roj. 1850 l.), bivši podučitelj v Mozirju, je prišel od tam za učitelja na trirazrednico v štajersko Ribnico (Reinig) v slovenjegraški politični okraj. Tudi on se je, kot Primorec, vrnil na Goriško, in sicer kot učitelj na štirirazrednico v Sežano pri Trstu. Potem je bil imenovan nadučiteljem petrazrednice v Komnu ter je po nad tridesetletnem učiteljevanju na tej šoli stopil pred 2 letoma v

stalni pokoj. — V času svojega učiteljevanja v sežanskem okraju je bil več let učiteljski zastopnik v c. kr. okraj. šolskem svetu v Sežani in prvi predsednik »Sežanskega učit. društva«. — Nad 20 let je bil Leban predsednik in poročevalec kraj. šolskega sveta v Komnu. Za svojega učiteljevanja je bil odlikovan od cesarja s križcem s krono za zasluge in povodom umirovljenja mu je bil od c. kr. naučnega ministrstva podeljen naslov »ravnatelj«. Prilčno mu je bila podeljena častna svetinja za 40letno zvesto službovanje. A. Leban živi v Komnu pri Trstu.

Simon Meglič (r. 1848. l.) je služboval kot učitelj in potem mnogo let kot nadučitelj na petrazrednici (sedaj šestrazrednici) na Vranskem. Po štiridesetletnem zglednem in plodovitem učiteljevanju je stopil pred nekaj leti v pokoj in biva tudi sedaj na Vranskem, zakaj ni se maral vrniti k Sv. Križu na Kranjsko, kjer je bil rojen, ker kranjski »križi« so povsod dobro znani. Meglič je tudi imejitelj častne svetinje za 40letno zvesto službovanje.

Srečko Pirc (r. 1847 l.), je bil nekaj let učitelj-voditelj na Rečici v gornjegrajskem šolskem okraju. Potem je bil nadučitelj ljudske šole v Verzeju pri Ljutomeru in končno v Malinedelji. Akoravno rojen v Kamniku na Kranjskem, se po umirovljenju ni vrnil na Kranjsko, ampak živi v Malinedelji. Tudi on je bil jako delaven učitelj, strokovnjak v kmetijstvu in velenoobrazen muzik.

Praznujoč 40letnico »Savinjskega učit. društva«, se ob tej priliki radostno spominjamo vrlih teh mož-ustanovni-

kov, ki so mnogo let delovali prav uspešno na šol. polju.

Spominjamo se blagih pokojnikov R. Škofleka in Agreža, ki sta se že preselila v večnost; onadva sta na štajerskem šolskem polju ledino orala, osobito R. Škoflek je moral zaradi večnih šikan svojih »višjih« in to zavoljo svoje iskrene rodoljubnosti mnogo trpeti, akoravno je bilo splošno znano, da je svoje »višje«, glede pedag. znanosti in temeljitosti visoko nadkriljeval in je imel te njegove »višje« vsekako v vsem kanju pod — petami. — Izpraznil je, kakor piše rajni dr. J. Vošnjak, »usojeno mu kupo — trpljenja«. — Večnaja Ti pamjat — dragi Radoslave!

Ostali še živimo »penzionistom« K. Preširnu, A. Lebanu, S. Megliču in Sr. Piru pa čestitamo ob tem slavlju »Savinjskega učit. društva« ter želimo, da bi jim bilo usojeno še dolgo število zdravih let doživetih v blagodejnem pokoji! — Vi ste bili voditelji in očetje 40 let broječega društva. In naš pesnik S. Gregorčič piše:

»A kdor je bil dobroti (uč. dr.) prvi oče,
ta ustvaril je posredno vse bodoče.«

Zato jim kličemo: Iskreno pozdravljeni ustanovniki — veterani — penzionisti ob tej radostni 40letnici! — Na zdorove!

»Savinjskemu učiteljskemu društvu« pa želimo, da bi mu bilo dano praznovati za deset let petdesetletnico! Naj tudi našemu učiteljskemu društvu velja običajni: Vivat, crescat, floreat ad multos annos! Umbra.